

3/2011. PK vélemény

A fogyasztói szerződéssel kapcsolatos közérdekű kereset elbírálásának egyes kérdéseiről*

A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről preambuluma (23)-(24) bekezdései és 7. cikke értelmében a tagállamoknak megfelelő és hatékony eszközöket kell biztosítaniuk ahhoz, hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását. Ilyen eszköznek minősülnek a fogyasztói szerződéssel kapcsolatos közérdekű perek, melyek bírói gyakorlatában számos jogalkalmazási nehézséget jelentő kérdés merült fel. Ezek megoldása - és a hivatkozott uniós jogi kötelezettség teljesítése - érdekében szükségessé vált egységes jogértelmezés kialakítása.

Ezért a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiuma a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény 33. §-ának (1) bekezdése alapján az egységes jogalkalmazás biztosítása érdekében a következő

véleményt

nyilvánítja:

- 1. Közérdekű keresetindítás esetén az általános szerződési feltételként a fogyasztói szerződés részévé váló kikötés érvénytelenségét akkor is meg kell állapítani, ha a kikötés - a tisztességtelenségtől eltérő, egyéb okból - semmis. A Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiuma az 1/1983. GKT-PKT állásfoglalást meghaladottnak tekinti.**
- 2. A 2006. március 1-je előtt, de 2004. május 1-je után megkötött fogyasztói szerződésekben alkalmazott, egyedileg meg nem tárgyalta, illetve általános szerződési feltétel tisztességtelenségének is a semmisség a jogkövetkezménye. Ebből következik, hogy a 1978. évi 2. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Ptké. II.) 5. §-a szerinti közérdekű keresettel határidő nélkül lehet kérni az ebben az időszakban megkötött fogyasztói szerződésekben alkalmazott tisztességtelen általános szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítását, amely ítélet hatálya az addig megkötött fogyasztói szerződésekre is kiterjed.**
- 3. A közérdekű kereset megindítására a Ptké. II. 5. §-ában feljogosított szervezetek nem hivatkozhatnak sem a Pp. 36. §-ának (2) bekezdése, sem a Pp. 41. §-ának (1) bekezdése szerinti illetékességre.**
- 4. Fogyasztói szerződésben alkalmazott általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítása iránt ugyanazon alperessel szemben a Ptké. II. 5. §-ában felsorolt szervezet nem indíthat pert, ha ugyanazon feltétel ugyanazon okból való tisztességtelenségének megállapítása iránt ezt megelőzően egy másik, erre jogosult szervezet már pert indított, vagy annak tárgyában már jogerős ítéletet hoztak.**
- 5. Fogyasztói szerződésben alkalmazott általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítása tárgyában a Ptké. II. 5. §-ában meghatározott szervezetek nem köthetnek perbeli egyezséget.**
- 6. Amennyiben a Ptké. II. 5. §-a szerinti közérdekű keresettel vitatott - általános szerződési feltételként a fogyasztói szerződés részévé váló - kikötést annak alkalmazója az eljárás során módosítja a bíróságnak a vitatott követelés érvénytelenségéről változatlanul érdemben kell határoznia.**
- 7. Kizárólag erre irányuló kérelem esetén kötelezheti a bíróság a kikötés alkalmazóját az**

érvénytelenség megállapításának közzétételére. A Ptké. II. 5/B. §-a szerinti közleményt a bíróságnak kell az ítélet rendelkező részében közérthető, az érvénytelenség okaira is kiterjedő módon megszövegeznie. A bíróság határozhat úgy, hogy a közleményt országos napilapban és az interneten is - vagy más módon - kell közzétenni, melynek teljesítési határidejéről az ítéletben rendelkezni kell. Az internet útján történő nyilvánosságra hozatalra kötelezés esetén azt is meg kell határozni, hogy melyik felületen és meddig kell a közleménynek elérhetőnek lennie. A közzététel költségeit minden esetben a kikötés alkalmazója köteles viselni.

1. Előfordul, hogy a fogyasztói szerződésben alkalmazott, tisztességtelen általános szerződési feltétel egyben jogszabályba is ütközik [Ptk. 200. § (2) bekezdés] és ezért - vagy egyéb okból - semmis. A szerződés semmisségének a megállapítása iránt peres eljárást az indíthat akinek ehhez jogi érdeke fűződik vagy akit erre a törvény feljogosít.

A Polgári Törvénykönyv módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról rendelkező 1978. évi 2. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Ptké. II.) 5. §-a biztosítja a perlésre jogosultak számára a felperesi legitimációt így az általuk indított perben a bíróság hivatalból is észlelhet és megállapíthat más semmisségi okot akár a kikötés tisztességtelensége mellett, akár attól függetlenül. A Ptk. 209/B. §-a rendelkezései céljával is az áll összhangban, ha a közérdekű perben eljáró bíróság érdemben határozhat az olyan fogyasztói szerződésekben alkalmazott általános szerződési feltételekről is, amelyek a tisztességtelenségtől eltérő, egyéb okból semmisek. Ez az értelmezés van összhangban a 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény 5. a) pontjával, amely szerint a semmisségre alapított érvénytelenségi kérelem esetén a bíróság a szerződés semmisségét - hivatalból is - más okból, más jogcím alapján megállapíthatja, mint amit a keresetében a felperes megjelölt.

A Legfelsőbb Bíróság kollégiumi véleménye e pontjával újfogalmazta a lényegében ugyanilyen tartalmú, de azóta már elavult jogszabályi hivatkozásokon alapuló 1/1983. GKT-PKT. állásfoglalást, amely ezáltal meghaladtá vált.

2. A Tanács 93/13/EGK irányelve (a továbbiakban: Irányelv) (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről céljainak elérése érdekében a jogalkotó a Ptk.-t először az 1997. évi CXIX. törvénnyel módosította. Ennek eredményeként a Ptk. 209. § (1) bekezdése értelmében - az 1998. március 1-je után megkötött szerződések esetén - minden tisztességtelen általános szerződési feltétel megtámadható volt.

Magyarország 2004. május 1-jével csatlakozott az Európai Unióhoz. A C-203/04. sz. Ynos Kft. kontra V. J. ügyben az Európai Unió Bírósága nem válaszolta meg érdemben azt a kérdést, hogy az Irányelv 6. cikke alapján a tisztességtelenségnek mi a jogkövetkezménye, mert a konkrét ügyben vitatott szerződés még 2004. május 1-je előtt jött létre. A C-243/08. sz. Pannon GSM Zrt. kontra S.-né Gy. E. ügyben viszont a felek a szerződést 2004. december 12-én kötötték, ezért azt az Európai Unió Bírósága már érdemben tárgyalta. Döntésében kifejtette, hogy a nemzeti bíróság hivatalból köteles vizsgálni valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, amennyiben rendelkezésre állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek. Ha álláspontja szerint az ilyen feltétel tisztességtelen, annak alkalmazását mellőzi, kivéve, ha ezt a fogyasztó - a bíróság általi kioktatást követően - ellenzi (34-35. pontok). A tisztességtelen szerződési feltétel pedig nem jelent kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és e tekintetben nem szükséges, hogy a fogyasztó az ilyen feltételt előzetesen eredményesen megtámadja. Hangsúlyozta továbbá, hogy a fogyasztók hatékony védelme csak akkor biztosítható, ha a nemzeti bíróságnak lehetősége van az ilyen feltétel hivatalból történő értékelésére (23., 28. pontok).

Az Országgyűlés az Európai Unió Bírósága által kifejtettekkel összhangban a 2006. évi III. törvénnyel módosította - 2006. március 1-jei hatállyal a Ptk.-t - egyebek mellett akként, hogy a

fogyasztói szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételek jogkövetkezménye a semmisség [Ptk. 209/A. § (2) bekezdés]. Az Európai Unió Bírósága a C-240/98. sz. Océano Grupo ügyben kifejezetten utalt arra, hogy a nemzeti bíróságoknak „írányelvkonform” módon kell értelmezniük a nemzeti jogszabályokat. E követelménynek megfelelően a Ptk.-nak egy adott ügyben irányadó rendelkezéseit az Irányelv céljára és rendelkezéseire tekintettel, úgy indokolt értelmezni, ahogy azt a fogyasztói érdekek hatékony érvényre juttatásának célja szükségessé teszi.

Mindebből az következik, hogy nem csak a 2006. március 1-jétől, hanem már a 2004. május 1-je és 2006. február 28. között kötött fogyasztói szerződésekben is a semmisség a jogkövetkezménye az egyedileg meg nem tárgyalta, illetve általános szerződési feltétel tisztességtelenségének.

Ugyanezen indokok alapján az Irányelv céljainak az 1997. évi CXLI. törvénnyel módosított Ptk. 209. §-ának az az értelmezése tesz eleget, hogy a 2004. május 1-je és 2006. február 28. között kötött fogyasztói szerződések részévé vált általános szerződési feltételek tisztességtelenségének megállapítása iránt is - figyelemmel a Ptk. 234. § (1) bekezdésére - határidő nélkül lehet benyújtani közérdekű keresetet.

3. A Ptk. 209/B. § (1) bekezdése alapján a Ptké. II. 5. §-ában meghatározott szervezetek is kérhetik a bíróságtól az általános szerződési feltételként a fogyasztói szerződés részévé váló tisztességtelen kikötés érvénytelenségének a megállapítását. Ha a bíróság megállapítja a sérelmes általános szerződési feltétel tisztességtelenségét, azt a kikötés alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal állapítja meg. Az ilyen szervezetek e külön jogszabályi felhatalmazás alapján kizárólag az általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítása iránt jogosultak pert indítani. A kikötés alkalmazója és a fogyasztó között létrejött valamely konkrét szerződés érvénytelenségének a megállapítását azonban nem kérhetik, mivel nem alanyai a per alapjául szolgáló anyagi jogi jogviszonynak, így abból jogaik és kötelezettségeik nem származnak. Mindebből pedig az is következik, hogy e perek felperesét nem illeti meg a Pp. 36. § (2) bekezdésében biztosított választás joga, és nem vonatkozik rá a Pp. 41. § (1) bekezdése szerinti illetékességi kikötés sem.

4. A Ptké. II. 5. §-ban nevesített szervezetek a Ptk. 209/B. § szerinti pereket - jogszabályi felhatalmazás alapján - a saját nevükben, de a fogyasztók érdekében indítják, erre utal ennek az eljárásnak a szakirodalomban is meghonosodott elnevezése (közérdekű perek). Mivel ezek a szervezetek nem alanyai a vitás szerződéses kikötésnek, tényleges jogvita nem is köztük és a szerződési feltételt használó fél, hanem ez utóbbi és a fogyasztók között van. Az ilyen perekben meghozott ítélet hatálya kiterjed az érvénytelennek nyilvánított kikötés alkalmazójával szerződő valamennyi félre, amiből az következik, hogy a keresetet elutasító ítélet hatálya is vonatkozik rájuk. Amennyiben tehát megállapítható, hogy az arra jogosult egyik szervezet ugyanazon alperessel szemben, ugyanazon szerződéses kikötés ugyanazon okból való tisztességtelenségének megállapítása iránt a pert már megindította, vagy annak tárgyában már jogerős ítéletet hoztak, úgy egy másik perindításra jogosult szervezet által benyújtott keresetlevelet a Pp. 130. § (1) bekezdés d) pontjának megfelelő alkalmazásával idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani, vagy a pert a Pp. 157. § a) pontja alapján meg kell szüntetni. Mindez nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a közérdekű perindításra jogosult szervezet a Pp. 54. § (1) bekezdése alapján beavatkozzon a már folyamatban lévő közérdekű perben a felperes pernyertességének előmozdítása végett. Az ehhez fűződő jogi érdekét a Ptké. II. 5. §-a alapján adottnak kell tekinteni.

A hivatkozott perindítási akadály nem vonatkozik azokra a Ptké. II. 5. §-a szerinti közérdekű keresetekre, amelyekkel az arra jogosult szervezet ugyanazon alperessel szemben, ugyanazon szerződéses kikötés - a korábbi perben nem vizsgálta - más okból való tisztességtelenségének megállapítását kéri.

5. Ptké. II. 5. §-ában a fogyasztói szerződéssel kapcsolatos közérdekű keresetindításra feljogosítottak nem anyagi jogi jogosultak, olyan igényt érvényesítenek a bíróság előtt, amely alapját képező jogviszony létrejöttében félként nem vettek részt, így a Pp. 148. §-a szerinti egyezséget nem köthetnek. Az ilyen perekben egyezség megkötésére és annak bíróság általi jóváhagyására azért sem kerülhet sor, mert az perben nem álló felekre is kihatna, hiszen a bíróság által jóváhagyott egyezségnek ugyanaz a hatálya mint a bírói ítéletnek, az ilyen perekben hozott ítélet hatálya pedig a Ptk. 209/B. § (1) bekezdés utolsó mondata alapján a kikötés alkalmazójával szemben szerződő valamennyi félre kiterjed.

6. A Ptké. II. 5. §-a szerinti közérdekű perben a bíróságnak a fogyasztói szerződésben vitatott általános szerződési feltételt a perindítás hatálya beálltának (Pp. 128. §) időpontjában ismert tartalma szerint kell elbírálnia. Amennyiben a vitatott általános szerződési feltételt (vagy annak vitatott részét) annak alkalmazója a per során módosítja (vagy kihagyja az általános szerződési feltételből), az nem érinti a bíróságnak a Pp. 212. § (1) bekezdése szerinti kötelezettségét: a keresettel vitatott kikötés tisztességtelenségéről változatlanul érdemben kell határoznia.

Az Irányelv 7. cikke értelmében a tagállamoknak megfelelő és hatékony eszközöket kell biztosítaniuk a fogyasztói érdekek védelme érdekében. Ilyennek minősülnek az egyes fogyasztók helyett, de az ő érdekükben - az erre feljogosított szervezetek által - indított keresetek. E célnak az a jogértelmezés felel meg, ha az ilyen keresettel vitatott általános szerződési feltételeknek a peres eljárás során történő módosítása nem zárja ki a kereset érdemi vizsgálatát. Hatékony jogvédelem csak akkor valósul meg, ha a bíróság ilyen esetekben is állást tud foglalni az általános szerződési feltétel tisztességtelenségéről. Ez a gyakorlat az Irányelv által nevesített preventív hatással is jár, mind az általános szerződési feltételt korábban alkalmazó alperes, mind más jogalanyok későbbi szerződéses gyakorlata vonatkozásában.

7. A Pp. 215. § alapján az ítélet nem terjedhet túl a kereseti kérelmen, illetőleg az ellenkérelmen. Ez az általános szabály irányadó a Ptk. 209/B. § alapján megindított perek esetén is, így a bíróság hivatalból nem, csak erre irányuló határozott kereseti kérelem esetén rendelheti el közlemény közzétételét. A Ptké. II. 5/B. § (1) bekezdése értelmében a közlemény szövegéről a bíróságnak kell döntenie. Ebből az következik, hogy a bíróságnak az ítélet rendelkező részében kell pontosan megfogalmaznia a közlemény szövegét, és az ítéletnek csak ez a része és nem a teljes szövege kerül közzétételre. A közlemény akkor éri el a célját (a fogyasztók széles körének tájékoztatását), ha abból megérthető, hogy a bíróság a kikötést milyen körülmények alapján, milyen indokok mentén találta tisztességtelennek. A bíróságnak ezért a közlemény szövegében pontosan meg kell határoznia az érintett kikötést, a tisztességtelenség tényének a megállapítását, valamint az azt alátámasztó érveket is.

A Ptké. II. 5/B. § (1) bekezdése alapján a bíróságnak a közzététel módjáról is rendelkeznie kell. Ennek meghatározása során a bíróságnak mérlegelnie kell, hogy az érintett fogyasztók miként értesülhetnek leginkább annak tartalmáról. A Ptké. II. 5/B. § (1) bekezdésének helyes értelmezése lehetővé teszi az országos napilap és az interneten kívül a nyilvánosságra hozatal más (pl. helyi napilapok, vagy országos hetilapok) módját is, valamint azt, hogy a bíróság nevesítse az adott napilapot.

A jogszabály egyértelmű rendelkezése alapján ennek költségeit a kikötés alkalmazója (nyilvánosságra hozója, alkalmazásra ajánlója) köteles viselni, ezért arra a másik felet részben sem lehet kötelezni. Az ítélet rendelkező részének tartalmaznia kell az ilyen tárgyú költség viselésére való kötelezést is.

A Pp. 217. §-a általános érvénnyel teszi kötelezővé a határozatban megállapított kötelezettség teljesítésére határidő kiszabását. Erre a szabályra figyelemmel a Ptké. II. 5/B. § (1) bekezdése

alapján elrendelt közlemény közzétételére való kötelezés esetén is határidőt kell szabnia a bíróságnak annak teljesítésére. Amennyiben a bíróság az internet útján történő nyilvánosságra hozatalt rendeli el, ennek a megjelenési formának a sajátosságaira tekintettel meg kell határoznia annak időtartamát is. Enélkül ellenőrizhetetlenné, és így vitássá válhat annak teljesítése.

E körben lehetőség van arra is, hogy a bíróság konkrét jövőbeli eseményhez kösse az időtartam végét (pl. mindaddig ott legyen, amíg a fél a tisztességtelen feltétel nélküli általános szerződési feltételeit közzé nem teszi).

* Az 1/2014. PJE határozat 1. pontja értelmében a Kúria Polgári Kollégiuma az új Ptk. alkalmazása körében is megfelelően irányadónak tekinti.